

Stiprināt Latviju hibrīdkara apstākļos: sabiedriskā medija pienākums

LTV krievvalodīgā kanāla kā multimedijas platformas attīstība

Notikumi Ukrainā un Krievijas īstenotais hibrīdkarš, t. sk. agresīvās informācijas kampaņas, liek Eiropā pārvērtēt nepieciešamos rīcības soļus drošības nosargāšanai. Latvijā šie notikumi ir atseguši bīstamu realitāti – Latvijas informācijas telpa ir krasi polarizēta. Daļai iedzīvotāju galvenais informācijas avots ir Krievijas valdības kontrolētie mediji, kuru saturā ir propaganda, klaji sagrozīti fakti un mērķtiecīga Krievijai labvēlīga naratīva veidošana. Lai gan Latvijas sabiedriskajam medijam ir pienākums kalpot visām sabiedrības grupām, tas nerasniedz ievērojamu daļu Latvijas iedzīvotāju, kuri priekšroku dod mediju lietojumam krievu valodā.

Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (NEPLP), meklējot atbildi šiem izaicinājumiem, pasūtīja Latvijas Televīzijai (LTV) koncepciju par LTV krievu valodas programmas izveidi, plānojot paplašināt piedāvājumu līdzās 2014. gada novembrī uzsāktajiem papildu ziņu un informatīvi dokumentālajiem raidījumiem krieviski LTV7 programmā. Š. g. 21. maijā NEPLP kopā ar Baltijas – Melnās jūras aliansi (BMJA) rīkoja ekspertu diskusiju “Kā sabiedriskajam medijam sasniegt krievvalodīgo auditoriju?”, kas deva iespēju argumentus par un pret LTV krieviski runājošas programmas paplašināšanu izvētīt ar Eiropas Demokrātijas fonda un Igaunijas sabiedriskā medija ERR valdes locekļa un ERR mediju ombuda palīdzību. Diskusijas rezultātā tapis šis ekspertu argumentu apkopojums.

Atbilde Krievijas īstenotam hibrīdkaram: kvalitatīva mediju telpa, kas aptver un iekļauj visus Latvijas iedzīvotājus

Hibrīdkara apstākļos spilgti iezīmējas, ka Latvijas sabiedriskie mediji, bet it īpaši televīzija, neaptver visus valsts iedzīvotājus. Atjaunotās Latvijas valsts pirmajās divās dekādēs integrācijas un valodas politikā bija pieņemums, ka Latvijas iedzīvotāji ar laiku visi patērēs medijus latviešu valodā. Tas nav noticis. Mediju lietojums joprojām ir saistīts ar cilvēka kultūras identitāti un dzimto valodu. Absolūtam vairākumam nelatviešu galvenais informācijas avots ir Krievijas valdības kontrolētie mediji. Latvijas krievvalodīgie iedzīvotāji, palikuši ārpus Latvijas sabiedriskā medija tvēruma, faktiski dzīvo Krievijas informatīvajā telpā, jo nav cita piedāvājuma. Latvijas valsts interesēs ir radīt šo citu piedāvājumu, nodrošinot kvalitatīvu mediju telpu, kas aptver un iekļauj visus Latvijas iedzīvotājus.

Eiropas līmenī pieaug apziņa, ka Krievijas īstenotais hibrīdkarš atstāj pēdas Eiropas un tās kaimiņvalstu iedzīvotāju uzskatos. Krievija ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību ietekmē eiroatlantiskās vērtības un

cenšas pārdefinēt demokrātijas, patriotisma, nacionālisma, cilvēktiesību, vārda brīvības un citu vērtību nozīmi.¹ To jūt Eiropas mediju telpā neatkarīgi no valodu lietojuma. To īpaši jūt krievu valodas mediju vidē. Eiropas Demokrātijas fonds (EDF) veicis pētījumu², lai saprastu, kā varētu nākotnē nodrošināt mediju plurālismu krieviski runājošajai auditorijai Eiropā, Eiropas partnervalstīs, kā arī pašā Krievijā. Pētījumā konstatēts, ka krievvalodīgajā auditorijā televīzija joprojām ir galvenais informācijas avots, un dominē Krievijas valdības kontrolētie kanāli, kas, par spīti kvalitatīvas žurnālistikas neesamībai tajos, ir iekarojuši ievērojamu auditorijas lojalitāti. Daudzos mediju tirgos trūkst lokalizētas informācijas, informācija robežojas ar šauru tematisku spektru, kas atspoguļo konkrētas Krievijas politikas vajadzības viedokļu veidošanai starptautiskajās auditorijās. EDF rekomendē izveidot dažādus atbalsta mehānismus, kas varētu uzlabot neatkarīgu mediju sniegumu krievvalodīgajai auditorijai, piem., sadarbības platformu ziņu un analītiska satura ražošanai, satura "fabriku", kas atbalstītu žanriski daudzveidīgu raidījumu kopīgu gatavošanu un iepirkšanu, ieguldījumu vai aizdevumu fondus kvalitatīvās žurnālistikas un neatkarīgu mediju atbalstam u. c. mehānismi. Šie atbalsta mehānismi būs pieejami arī Latvijai, bet, lai izmantotu iespēju līdzdarboties topošajās Eiropas hibrīdkara pret darbības stratēģijās, Latvijai nepieciešams nopietns, neatkarīgs krievu valodā raidošs kanāls kā multimedija platforma, kas bazējas arī internetā, tostarp sociālajos tīklos. Interneta platforma sasniegtu tos Latvijas iedzīvotājus, kuri lieto medijus krievu valodā un ir vecumā līdz 35 gadiem, lineārais televīzijas kanāls – tos, kur ir vecāki par 35 gadiem.

Diskusijā par nepieciešamību Latvijā paplašināt krievu valodas programmu sabiedriskajā televīzijā izskanēja jautājumi un bažas par šāda jauna piedāvājuma spēju sasniegt auditoriju, par kvalitātes latīņas uzturēšanu, par tā vietu Latvijas mediju tirgū.

Vai varam iekarot auditoriju?

Kas ir auditorija? Kādas ir pazīmes, kas liecina, ka varēs iekarot auditoriju? Sabiedriskais medijs jau sasniedz krievvalodīgo auditoriju ar Latvijas Radio (LR). LR krievu valodas programma LR4 ir iecienīta, tai ir stabils klausītāju loks. Tomēr ar to nepietiek. Televīzija ir galvenais informācijas avots vairāk nekā 75% nelatviešu³. Šī auditorija galvenokārt patērē retranslētos Krievijas kanālus. Sabiedriskā medija līdzšinējā pieeja, piedāvājot iestarpinātu krievu valodas informatīvo bloku pamatā latviski raidošā kanālā LTV7, ir nepietiekama, lai mudinātu auditoriju mainīt savus mediju patērēšanas ieradumus.

Aptaujas dati uzrāda pārliecinošu krievvalodīgās auditorijas atbalstu krievvalodīga kanāla izveidei – 63,5% par; turklāt 59,4% izsaka vēlmi šādu kanālu skatīties.⁴ 2014. gada rudenī, saņemot papildu finansējumu, LTV paplašināja satura piedāvājumu krievu valodā. Jaunie raidījumi uzrāda stabilu auditorijas pieaugumu, par spīti ierobežojumiem auditorijas piesaistei, ko rada pozicionējums latviski raidošajā kanālā.

Vai darām par maz, vai nākam par vēlu? LTV piedāvājums krievvalodīgā kanāla izveidei nevarēs pēc kvantitatīvajiem rādītājiem – raidstundām un budžeta – konkurēt ar Krievijas valdības uzturētiem kanāliem

¹ „KRIEVIJAS INFORMĀCIJAS KAMPAŅAS MANIPULATĪVĀS TEHNIKAS PĒTĪJUMA REZULTĀTU KOPSAVILKUMS”, Starptautisko pētījumu centrs, pēc NATO Stratēģiskās komunikācijas centra pasūtījuma, 2015.

² „Bringing Plurality and Balance to the Russian Language Media Space: Feasibility Study on Russian Language Media Initiatives (RLMI) in the Eastern Partnership and Beyond. Initial Findings and Recommendations.” European Endowment for Democracy, 2015.

³ “Attieksme pret televīziju”, SKDS Novembris 2014.

⁴ Turpat.

un to apjomīgajiem budžetiem. Latvijas sabiedriskā medija mērķis nevar būt pāris gadu laikā radikāli mainīt auditorijas paradumus par labu jaunam LTV piedāvājumam. LTV krievvalodīgā kanāla izveides mērķis ir nodrošināt Latvijas sabiedrības daļai reālu alternatīvu Krievijas radītai informatīvajai telpai un piedāvāt iespēju iekļauties Latvijas informatīvajā telpā. Iespēja iekļauties Latvijas informatīvajā telpā ir ilgtermiņa integrācijas jautājums. Alternatīvas esamība savukārt ir ģeopolitiskās situācijas un valsts drošības interešu diktēta nepieciešamība. LTV piedāvājums būs kanāls ar vispusīgu un žanriski daudzveidīgu saturu, kas uzrunā auditoriju no mūsējā pozīcijas, piedāvājot augsti kvalitatīvu, Eiropas vērtībās balstītu saturu⁵. Kanāla pozicionējums iesakņo tā sniegumu Latvijā – aizpildot to informācijas robu par vietējiem notikumiem, ko EDF savā pētījumā identificējis kā galveno trūkstošo saturu auditorijās, kuras paļaujas uz Krievijas valdības kontrolēto mediju sniegumu.

Vai krievu valodas programmas paplašinājums sabiedriskajā medijā apdraud latviešu valodas pozīcijas? LTV krievu valodas programmas mērķē uz auditoriju, kura tāpat nepatērē medijus latviešu valodā. Latviešu valodas programmas neies mazumā, tām nemazināsies auditorija. LTV cer paplašināt sabiedriskā medija auditorijas tvērumu, paverot daļai skatītāju iespēju iekļauties Latvijas informatīvajā telpā, iespēju iepazīt Eiropas vērtības, iespēju iegūt kvalitatīvas žurnālistikas piedāvāto informāciju.

Kā nodrošināsim kvalitatīvu sniegumu?

Vai neradām pašu finansētu nelojālu ruporu? LTV krievu kanāls piedāvās kvalitatīvu žurnālistiku un iespēju iekļauties Eiropas kultūras telpā. Kvalitāti nodrošinās kanāla iekļaušana esošajās LTV kvalitātes kontroles sistēmās: kopīga redakcionāla politika, augsta kvalitātes latiņa (neitralitāte, pārbaudīti fakti, redakcijas pieņemta leksika, piem., kā apzīmēt separātistu, teroristu vai kaujinieku, viedokļu daudzveidība). LTV krieviski runājošais kanāls baudīs to pašu redakcionālu neatkarību, kā LTV latviešu valodas kanāli, un būs pakļauts tādai pašai kvalitātes kontrolei. Igaunijas sabiedriskais medijs ERR piedāvā mehānismu papildus kvalitātes kontrolei, ieceļot mediju ombudu, kurš var dialoga ceļā ar sabiedrību risināt jautājumus par medija kvalitāti un objektivitāti, nepārkāpjot redakcionālās neatkarības principus.

Vai varēsīm atļauties nodrošināt kvalitatīvu saturu? Kanāls tiek veidots, lai piedāvātu skatītājiem augstu kvalitāti un žanru daudzveidību. Kanāla programmu veidos oriģinālsaturs – atbildīga ziņu žurnālistika, analītika, dokumentālie raidījumi un Eiropas vērtībās balstīts izklaides piedāvājums. Eiropas Demokrātijas fonda identificētie atbalsta mehānismi nodrošinās visā reģionā kopīgus risinājumus satura veidošanai un iepirkšanai. Gatavību sadarboties satura nodrošināšanā ir izteikuši Eiropas valstu sabiedrisko mediji, t. sk. Igaunijas sabiedriskais medijs, kas jau rudenī skatītājiem piedāvās televīzijas kanālu krievu valodā. Eiropā pieaug pārliecība, ka kvalitatīvs mediju sniegums ir efektīvākā atbilde Krievijas īstenotam hibrīdkaram. Šī pārliecība jau transformējas reālā atbalstā, ko Latvija varēs iegūt, veicot savu ieguldījumu krieviski runājoša kanāla izveidē.

Ja nu kanālā kritizē Latviju? Atbilde Krievijas īstenotam hibrīdkaram slēpjas nevis kontrpropagandas kanāla radīšanā, bet demokrātiskiem principiem atbilstošas mediju telpas radīšanā. Demokrātijā kvalitatīva žurnālistika nozīmē, ka arī krievvalodīgajā kanālā redzēsīm kritisku, analītisku pieeju. Tā nebūs kontrpropaganda, bet kvalitatīva informācijas telpa, kur medijam piemīt arī sargsuņa vai dienas kārtības veidotāja funkcijas. Tas būs medijs, kur uzmanības centrā būs Latvija, tādēļ ir sagaidāms, ka tas vērsīs

⁵ "Latvijas televīzijas programma krievu valodā: koncepcija", LTV (pēc NEPLP pasūtījuma), 2015.

kritisku aci tiešu uz procesiem Latvijā. Tā nebūs neloyalitātes izpausme, bet žurnālistika. Igaunijas pieredze rāda, ka mediju ombudam var būt ļoti nozīmīga loma, skaidrojot un radinot sabiedrību pie domas, ka šāda kritiska mediju acs ir pašsaprotama demokrātijā, un tā ir nepieciešama un piemērota arī tādos gadījumos, kad kritika izskan krievu valodā.

Kāda būs jaunās LTV krievu valodas programmas vieta mediju tirgū?

Vai radām konkurenci esošajiem medijiem? Jā – konkurējam par skatītājiem. Mērķis ir ar kvalitatīvu žurnālistiku un eiropiešu piedāvājumu piesaistīt skatītājus, kas šobrīd neskatās LTV, bet skatās Krievijas valdības kontrolēto mediju piedāvājumu. Tas neizbēgami atņems daļu auditorijas retranslētajiem Krievijas kanāliem. Valsts politikas uzstādījumam ir jābūt tādām, ka Latvijas iedzīvotājiem ir jānodrošina alternatīva retranslētajām Krievijas programmām. Kamēr nav atrisināts sabiedriskā medija finansēšanas jautājums un sabiedriskais medijs ir spēlētājs reklāmas tirgū, arī krievu valodas kanāls konkurēs reklāmas tirgū.

Vai būs citas izmaiņas mediju tirgū? Jauna, kvalitatīva spēlētāja esamība tirgū var radīt arī citu blakus efektu. Komerčiālie kanāli konkurētspējas stiprināšanai varētu mazināt Krievijas retranslēto raidījumu īpatsvaru par labu vietēji ražotam saturam, lai pieturētu auditoriju.